KOKOUSMUISTIO 30.3.2000
Henna Lehtinen

YLIOPISTOKIRJASTOJEN JOHTAJIEN KOKOUS

Aika: 22.3.2000

Paikka: Hotelli Rauhalahti, Kuopio

1. **Kokouksen avaus**

   Kirjastonjohtaja Riitta Huuhtanen avasi kokouksen klo 9.

2. **Yliopistojen alueelliset tehtävät ja niiden vaikutukset rahoitukseen**

   Rehtori Petteri Paronen Kuopion yliopistosta kertoi yliopistojen alueellisista tehtävistä. Hän selvitti aluksi Kuopion yliopiston historiaa sekä strategiaa, jonka mukaan yliopisto on profiloitunut terveys- ja ympäristötieteisiin sekä niihin liittyvään teknologiaan ja tietotekniikkaan. Strategiansa mukaan yliopisto vahvistaa toiminnallaan ja vaikuttavuudellaan erityisesti itäisen Suomen alueellista elinvoimaisuutta ja Kuopion kaupungin kehittymistä itäisen Suomen merkittäväksi kasvukeskukseksi.

   Yliopistojen alueellista vastuuta alettiin korostaa 1990-luvulla, mutta kaikilla Suomen yliopistoilla on kansainvälinen, kansallinen ja alueellinen vastuu. Samaan aikaan, kun tutkintojen määrä on lisääntynyt, perustoimintojen raha on vähentynyt 10 - 20 %. Vaikka yliopistojen sisäinen hallinto kuuluukin niiden autonomian piiriin, ohjaa opetusministeriö tiukasti yliopistojen toimintaa.

   Ulkopuolinen rahoitus on kasvamassa voimakkaasti ja myös aluetoimintoihin keskittyvä rahoitus lisääntyy. Ulkopuolisessa rahoituksessa on vaaransa, sillä se eriarvoistaa laitoksia. Koko organisaatio pitäisi kuitenkin pystyä pitämään elinvoimaisena.

   Rakennerahastot tuovat mahdollisuuksia koko valtakuntaan. Yhteistyö yritysten ja aluekehittäjien kanssa on kuitenkin tärkeää hankkeistuksessa.

3. **Kirjastojen alueelliset palvelut**

3.1. Alueellinen verkkokirjasto Vaasan seudulla

Kirjastonjohtaja Vuokko Palonen Vaasan yliopiston kirjastosta kertoi Länsi-Suomen läänin Pohjanmaan kirjastojen yhteisestä Sukkula-hankkeesta, jonka lähtökohtana oli Vaasan läänin elektronisen kirjaston projekti. Opetusministeriö rahoitti projektia vuosina 1994 - 96, ja rahoituksen päättymisen jälkeen kirjastot ovat jatkaneet yhteistoimintaa. Osallistujina ovat olleet alueen maakuntakirjastot ja muiden kuntien kirjastot, ammattikorkeakoulukirjastot, yliopistokirjastot, Vaasan yliopiston atk-keskus, lääninhallitus, maakunta-arkisto, Pohjanmaan museo sekä Vaasan hovioikeus.

Toimintaan kuuluivat aluksi tietoverkkotilanteen kartoitus, verkkoyhteyksien tarjoaminen Vaasan yliopiston kautta sekä kirjastohenkilökunnan atk-koulutus. Tällä hetkellä toimintamuotoja ovat www-sivujen tarjoaminen asiakkaille ja kirjastoille, tiedottaminen sähköpostilistojen kautta sekä tapaamiset. Tavoitteena on mm. yhteisen käyttöliittymän luominen alueen kirjastoille. Sukkulaa tarvitaan oman palvelun täydentäjäksi ja uusien palvelujen luomiseksi. Alueellinen yhteistyö selkeyttää alueellista identiteettiä ja vahvistaa kirjastojen merkitystä sekä ulospäin että kirjastokentässä.

3.2. Itätieto-hanke: alueelliset tietopalvelut Itä-Suomessa

Projektipäällikkö Jarmo Saarti Kuopion yliopiston kirjastosta kertoi Kainuun, Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan ja Etelä-Savon yhteisestä Itätieto-hankkeesta. Hankkeessa ovat mukana kaikkien neljän maakunnan yliopistokirjastot, ammattikorkeakoulukirjastot ja maakuntakirjastot.

Hanketta varten on tehty esiselvitys, jonka tavoitteena on ollut saada hanke tai hankkeita seuraavalle EU:n ohjelmakaudelle. Hankekokonaisuuden tavoitteena on

- kehittää Itä-Suomen alueen elinkeinoelämän, julkishallinnon ja kansalaisten tietopalveluja
- luoda Itä-Suomen elektroninen kirjasto
- kohottaa digitaalisen kirjasto- ja tietopalvelun osaamistasoa Itä-Suomessa

Hankkeen lopputuotteena on digitaalinen kirjasto, johon järjestetään olemassa oleva itäsuomalainen verkkoaineisto ja johon voidaan tallentaa olemassa olevaa tai uutta aineistoa digitaalisessa muodossa.

4. Linnea2-asioita

4.1. Sopimus Endeavorin kanssa

Sopimusneuvottelut käytiin marras - joulukuussa. Helsingin yliopiston kirjasto neuvotteli järjestelmätoimittajan kanssa, ja yliopistokirjastojen neuvosto käsitteli sopimuksen eri versioita. Sopimus allekirjoitettiin 4. helmikuuta 2000. Sopimusosapuolet ovat Endeavor Information Systems Inc. (EISI) sekä Linnea2-konsortion jäsenet, joiden puolesta HYK allekirjoitti valtakirjalla sopimuksen.

Annu Jauhiainen selvitti sopimuksen sisältöä sekä kustannuksia.Ohjelmiston hankintakustannukset on jaettu opetusministeriön yliopistojen perusrahoitukseen perustuvan jaon mukaan. Tukimaksut ja konversiokulut perustuvat tietokantojen kokoon ja käyttäjämääriin. Jaon on tehnyt Endeavor. Todettiin, että tästä jaosta halutaan vielä keskustella. Ohjelmistosta puolet maksetaan vuonna 2000 ja puolet vuonna 2001. Konversiot ja koulutus maksetaan, kun ne on tehty.

Sopimukseen mukaan tulevat uudet kirjastot on hinnoiteltu samojen periaatteiden mukaan kuin yliopistokirjastot. Konversiokulut määräytyvät tietokannan koon mukaan. Koulutuksesta maksetaan erikseen.

Samaan sopimukseen ovat pyrkimässä Tilastokirjasto, arkistolaitoksen kirjastot, Vaasan maakuntakirjasto ja ammattikorkeakoulukirjastot, joista pilottikirjastoiksi haluaisivat Turun ammattikorkeakoulun kirjasto, Satakunnan ammattikorkeakoulun kirjasto ja Mikkelin ammattikorkeakoulun kirjasto.

Yliopistokirjastojen neuvosto käsitteli uusien kirjastojen mukaan tuloa kokouksessaan 20.3. ja katsoi, että VTLS-kirjastot voivat tulla mukaan samanaikaisesti yliopistokirjastojen kanssa, muut kirjastot aikaisintaan vuonna 2001. Pääkonsortion muodostavat yliopistokirjastot. Niiden suostumuksella voidaan mukaan ottaa muita kirjastoja liitännäisjäseniksi tai omana alakonsortionaan. Ratkaisevat päätökset tehdään pääkonsortion äänillä, mutta alakonsortio voi tehdä ehdotuksia pääkonsortiolle.

Yhteydenpito Endeavoriin hoidetaan Helsingin yliopiston kirjaston kautta. Konsortion ja alakonsortion suhteista ja päätöksenteosta sekä laskutettavista kustannuksista tehdään sopimus.

Jokaisessa kirjastossa tarvitaan järjestelmän käyttöönottoa varten kirjaston toiminnot, käytännöt ja tulevaisuudenvisiot tunteva projektipäällikkö sekä teknisen ympäristön, verkot ja laitteiston tunteva systeeminhoitaja. Molemmat pitäisi vapauttaa muista töistä mahdollisimman pitkälle. Lisäksi projektiryhmässä on syytä olla ainakin lainauksen, luetteloinnin ja hankinnan vastaavat.

Linnea-palveluiden koko henkilökunta osallistuu aktiivisesti implementointiprojekteihin. Endeavorin puolesta mukana on kaksi projektipäällikköä, näiden päällikkö sekä konsortioiden projektipäällikkö ja Euroopan toimiston edustaja.

Kaikki kommunikointi Endeavorin kanssa on sekaannusten välttämiseksi syytä hoitaa Annu Jauhiaisen kautta. Dataa koskeva kommunikointi hoidetaan kuitenkin suoraan projektipäällikön kanssa, mutta viestit lähetetään tiedoksi Annu Jauhiaiselle. Kirjastojen projektipäälliköillä ja työryhmillä on omat keskustelulistat.

Laitteistopäätökset tehdään toukokuun puoleenväliin mennessä. Kesäkuun alussa tarvitaan kone testikonversioita varten, ja tuotantopalvelimet on oltava marraskuun alkuun mennessä. Konversiota testataan Helkassa, Fennicassa ja 2 - 3 muussa tietokannassa. Halukkaita kirjastoja pyydettiin ilmoittautumaan Annu Jauhiaiselle.

Orientaatiokoulutus järjestetään kevään aikana. Tämä koulutus on tarkoitettu projektipäälliköille, systeeminhoitajille sekä luetteloinnin, lainauksen ja hankinnan asiantuntijoille. Touko - heinäkuussa järjestetään toiminnallinen koulutus. Neljän päivän aikana käsitellään OPACia, luettelointia, lainausta, hankintaa ja kausijulkaisuja sekä raportointia. Tähän koulutukseen osallistuu kustakin kirjastosta 3 - 5 henkeä, , jotka sitten toimivat kouluttajina omissa kirjastoissaan. Elokuussa tai myöhemmin syksyllä järjestetään syventävää koulutusta tarvittavaksi katsotuilta alueilta. Lisäksi palvelinten pystytyksen aikaan järjestetään siihen liittyvä koulutus. Kirjastot maksavat koulutuksesta osanoton mukaan. Koulutus voidaan järjestää myös muilla paikkakunnilla kuin Helsingissä.

Muu kirjastojen henkilökunta koulutetaan loka - marraskuussa. Tarkoitus on, että Endeavorin koulutuksessa olleet hoitavat tämän koulutuksen. Työrukkaset laativat koulutusmateriaalin ja suunnittelevat työnkulkuja sekä ehdottavat kirjastoille yhteisiä päätöksiä. Kukin kirjasto päättää kuitenkin asioista omalta osaltaan.

Kirjastoille tehdään ohjelmiston käyttöönotosta ja tietokantojen perustamisesta aikataulut, joista on ehdottomasti pidettävä kiinni. Jos kirjasto ei pysy aikataulussa, se putoaa kaikkein viimeiseksi.

Tuotantoajot alkavat marraskuun alussa ja tietokantojen pitäisi olla tuotannossa tammikuussa.

5. Kirjastoverkon strategia

5.1. Kansalliskirjastostrategia osana kirjastoverkon strategiaa

Ylikirjastonhoitaja Esko Häkli käsitteli kansalliskirjastostrategiaa osana yliopistokirjastoverkon strategiaa. Hänen mukaansa kansalliskirjastostrategia on osa kirjastoverkon strategiaa ja osa yleistä yliopisto- ja tietoyhteiskuntastrategiaa. Asetuksen mukaan kansalliskirjasto on tieteellisten kirjastojen valtakunnallinen

kehittämis- ja palveluyksikkö, mutta myös suhteet ammattikorkeakoulujen ja yleisiin kirjastoihin ovat ajankohtaisia.

Toistaiseksi yliopistokirjastoille ei ole tehty omaa kirjastoverkon strategiaa. Sellainen kuitenkin tarvitaan ja esimerkiksi opetusministeriön yliopistokirjastojen rakenteellisen kehittämisen työryhmä tekee ehdotuksia, joilla on strateginen luonne. Myös yliopistokirjastojen neuvosto käsittelee asiaa.

Kansalliskirjasto on tieteellisten kirjastojen tärkeä voimavara ja kansallisen tietoverkon keskeinen asiantuntija mm. standardoinnin alalla. Se on koko kansakunnan kansalliskirjasto, jonka keskeiset palvelut ovat kaikkien käytössä. Se on myös tärkeä kulttuuriperinnön vaalija.

Tavoitteena ei ole muuttaa kansalliskirjaston ja muiden kirjastojen välistä suhdetta. Verkkokirjasto muuttaa kuitenkin toimenkuvaa. Verkkopalveluissa kansalliskirjasto kehittää muita kirjastoja hyödyttäviä infrastruktuuripalveluita, joita tutkijat voivat käyttää suoraan omalta työasemaltaan.

5.2. Yliopistokirjastojen strategiat

Kirjastonjohtaja Arja-Riitta Haarala kertoi strategiatyöstä Tampereen teknillisen korkeakoulun kirjastossa. Hän painotti jatkuvan strategiatyön merkitystä ja selvitti strategiatyön kehitystä TTKK:n kirjastossa vuosina1987 - 1998.

Ensimmäisen strategian tekivät vuonna 1987 Tampereen yliopiston kirjastotieteen ja informatiikan laitoksen opiskelijat. Siinä kirjastolla nähtiin olevan edelläkävijän rooli sähköisen kirjaston kehittäjänä ja kansainvälisyys sekä tiedonvälittäjän rooli, jossa korostuivat asiakaskeskeisyys, kokoelmat ja palvelut.

Vuonna 1989 laadittiin kirjastolle Tietotekniset visiot vuodelle 2000, ja niitä tarkennettiin vuonna 1991. Vuonna 1995 tehtiin uusi toimintastrategia, kun lamavuosina kirjaston budjetti oli laskenut 30 prosenttia. Uusin strategia on tietostrategia *Käymme yhdessä ain'* vuodelta 1998. Kyseessä on koko tietohallinnon strategia. Siinä tietotoiminnot on jaettu yhteiseen tietohallintoon, hallintoympäristöön, oppimis- ja opetusympäristöön sekä tutkimusympäristöön. Kirjaston tehtävänä on huolehtia oppimis- ja opetusympäristöstä.

Strategiatyö on jatkuvaa, ja uusin strategia sekä visio pitäisi saada tehdyksi syksyyn mennessä.

5.3. Ajatuksia yliopistokirjastoverkon strategiaan

Ylikirjastonhoitaja Päivi Kytömäki kertoi strategisesta etenemisestä Oulun yliopiston kirjastossa sekä pohti yliopistokirjastojen yhteisen strategian luomista. Oulussa strategiaprosessi lähti liikkeelle kirjaston rakenteen muuttumisesta sekä toiminnan rajusta kasvusta. Strategiaprosessin tavoitteena oli luoda kirjastolle

strategiasuunnitelma, joka perustuu yhteiseen näkemykseen kirjaston tulevaisuudesta; luoda uudenlaisia henkilöstön kouluttautumis- ja oppimispolkuja sekä yhteistyökäytäntöjä; ja tarjota mahdollisuus luoda yhteistä maaperää toimintakulttuurin kehittymiselle. Prosessin osat olivat 1) koko henkilökunnan esiseminaarit 2) tulevaisuuden visiointiseminaari, jossa mukana oli 30 kutsuttua kirjaston työntekijää ja kymmenen käyttäjien ja yhteistyötahojen edustajaa 3) koko henkilökunnan seminaarit, joissa käsiteltiin tuotettuja analyysejä 4) kirjaston johtokunnan käsittely ja 5) strategiasuunnitelman vahvistaminen yliopiston hallituksessa.

Yliopistokirjastoverkon strategiatyötä suunniteltaessa on ensiksi kysyttävä, miksi strategia tehdään, mitkä ovat yhteiset intressit. Sen jälkeen määritellään yhteinen rikastettu näkemys ympäristön muutostekijöistä sekä yhteisistä arvoista, missiosta ja visiosta sekä keinovalikoimasta, jolla visio saavutetaan.

Hyvä strategiatyöskentely edellyttää asiantuntijan ohjausta. Strategiatyössä olisi hyvä olla mukana yliopistokirjastojen johtajat sekä joukko sidosryhmien edustajia, kuten esimerkiksi yliopisto-opettajia, atk-ihmisiä sekä koulutuspolitiikan suunnittelijoita. Etuna sidosryhmien mukana olosta olisi näkemysten monipuolisuus. Lisäksi kaikki oppisivat toisiltaan.

Näkökulmia, joita strategian luomisessa olisi otettava huomioon, ovat koulutuspolitiikka, teknologia, opetus ja oppiminen, tutkimus, julkaisutoimi, talous, poliittinen kehitys sekä muu yhteiskunnallinen kehitys. Näkökulmista päästään analyysiin ja johtopäätöksiin ja niistä vaikutuksiin.

6. **Yliopistokirjastojen neuvoston ja yhteistyösihteerin toimintakertomukset v. 1999. Yliopistokirjastojen neuvoston ja yhteistyösihteerin toimintasuunnitelmat vuodelle 2000 sekä yhteistyösihteerin budjetti.**

   Suomen yliopistokirjastojen neuvoston ja yhteistyösihteerin toimintakertomuksiin vuodelta 1999 ei ollut huomauttamista. Yhteistyösihteerin budjetti vuodelle 2000 hyväksyttiin ilman muutoksia.

   Keskusteltiin neuvoston ja yhteistyösihteerin toimintasuunnitelmasta vuodelle 2000. Lisäyksiä ja tarkennuksia tehtiin etenkin kirjastoverkon strategiaa koskevaan osuuteen. Keskustelussa korostettiin sitä, että strategian luominen vaatii kaikkien yliopistokirjastojen yhteistyötä.

7. **Kokouksen päättäminen**

   Riitta Huuhtanen päätti kokouksen klo 16.